

Dr. Hipp Katalin: (ügyész, csoportvezető, Budapesti I. és XII. kerületi Ügyészség Gyermek- és Ifjúságvédelmi Részlege)

A KÁBITÓSZER-BÜNTETŐJOG AKTUÁLIS PROBLÉMÁI MAGYARORSZÁGON

Szeretettel köszöntök mindenkit!

Dr. Hipp Katalin vagyok, 15. éve dolgozom ügyészként, jelenleg a Budapesti I. és XII. kerületi Ügyészség Gyermek- és Ifjúságvédelmi Részlegének csoportvezetőjeként.

A jogalkalmazóknak mindig izgalmas feladatot jelent a jogszabályi változásokat a gyakorlati életben alkalmazni. A gazdasági bűncselekményektől eltekintve talán nincs még olyan bűncselekmény a Btk.-ban, ami ennyi izgalmas feladatot adott volna, mint a kábítószerrel visszaélés.

A Kollégiumvezető asszony elmondta a kábítószerrel kapcsolatos minősítési problémákat, én a büntető eljárásbeli kérdésekről, illetve elsősorban az anyagi jogszabály adta elterelési lehetőség eljárásbeli alakulásáról szeretnék beszélni.

Vádhalasztással kapcsolatos aktuális problémák

2003. július 1. óta az elterelésre tipikusan ügyészi szakban a vádemelés elhalasztásának keretében került sor.

Egy rövidebb átmeneti időszakot követően a rendszer összes résztvevője beállt abba a működési rendbe, mely szerint

- Ha a gyanúsítottal szemben fennállnak az elterelés feltételei,
- A nyomozó hatóság nyilatkoztatja, hogy vállalja-e a törvényben meghatározott kezelésen való feltételt,
- Ezen nyilatkozat ismeretében az ügyész a vádhalasztásról rendelkezik,
- A határozatot megküldi a – szervezetileg is átalakult - Igazságügyi Hivatalnak,
- A pártfogó felügyelő kijelölését követően sor kerül a kapcsolat felvételre, az elterelés helyének kiválasztására, a jegyzőkönyvi tájékoztatásra,
- A gyanúsított állapotfelmérésen vesz részt, majd megtörténik az állapotának megfelelő kezelési forma kiválasztása, és a kezelésen részvétel,
- 6 hónap elteltét követően az elterelést végző intézmény kiállítja az igazolást, amellyel a gyanúsított jelentkezik a pártfogónál, aki azt megküldi az ügyésznek,

- Az ügyész amennyiben az igazolás megfelel a jogszabályi követelményeknek, megszünteti a nyomozást.

Eleinte többek között az alábbi problémák voltak:

- a kezelő helyek nem voltak alkalmasak (sok esetben nem volt jogszabályi kijelölésük),
- az igazolás nem formászerű volt (előfordult, hogy a háziorvos állított ki igazolást arról, hogy kezelésben részesítette a hozzáforduló „pácienst”),
- nem 6 hónapra állították ki az igazolást,
- nem tartalmazta az aláírásra jogosult aláírását, stb.

A komolyabb problémákat sikerült a gyakorlat alakításával, illetve jogszabályi változással megoldani. Ez utóbbira jó példa:

A jogalkalmazás során gondot okozott, hogy a terhelt – jogkövető állampolgárként, és egyébként is mint aki szeretne túl lenni hamar az egészen - a vádemelés elhalasztásáról rendelkező *ügyészi határozat meghozatala előtt már megkezdte a gyógykezelést*. Ezt az időt azonban nem lehetett beszámítani abba a hat hónapos időtartamba, amelyet a büntethetőséget megszüntető ok megállapításához a Btk. 283. §-ának (1) bekezdése meghatározott.

A Büntetőeljárásról szóló törvény, 2006. július 1-ig hatályos 227.§ (4) bekezdése értelmében:

Vádat kell emelni, ha

a) a gyanúsított okirattal nem igazolja, hogy a vádemelés elhalasztásától számított egy éven belül legalább hat hónapig tartó folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt

Próbáltuk úgy kiküszöbölni az egyébként nyilvánvalóan hibás szabályozás okozta problémát, hogy ha a terhelt nem a megfelelő intervallumban teljesítette a kezelést, de azt ténylegesen végigcsinálta, elfogadtuk az igazolást, és például társadalomra veszélyesség megszűnése okán, megrovással szüntettük meg az eljárást.

2006. július óta a hatályos szabályozás lehetővé teszi, hogy a bűncselekmény elkövetését követően, de a vádemelés elhalasztását megelőzően megkezdett, és legalább hat hónapig tartó folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelés, kábítószer-használatot kezelő más ellátás igénybe vétele vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson történő részvétel a büntethetőséget megszüntető ok megállapítását eredményezze függetlenül attól, hogy a vádemelés elhalasztására mikor került sor.

Jelenleg nagy problémát jelent, ha a terhelt a *vádhalasztás tartama alatt megkezdett elterelést nem tudja befejezni*, és az ügyésznek vádat kell emelni.

Az eljárási rend ilyenkor a következő:

- Hatályon kívül helyezzük a vádhalasztó határozatot, a határozatban rögzítjük a vádemelés tényét, és ezt megküldjük a terheltnek.
- A határozat hatályon kívül helyező része ellen panasznak van helye – a vádemelés ellen az általános szabályok szerint azonban nincs.
- Ha postafordultával megérkezik az igazolás, az ügyészség vezetője hatályon kívül helyezi a hatályon kívül helyező határozatot, és megszüntetjük az eljárást.
- Ha az elterelés túlnyúlik a határidőn, felhívjuk a gyanúsítottat arra, hogy nyújtson be igazolási kérelmet, melyet méltányosan bírálunk el
- Ha nem igazolja a mulasztást, illetve még nincs 6 hónapos folyamatos kezelés, csak a vádemelés marad, ilyenkor a váddal együtt megküldjük az – esetleges - igazolást is, és a bíróság megszünteti (büntethetőséget megszüntető okra hivatkozással) az eljárást.

Utóbbi eset nagyon kellemetlen helyzetbe hozhatja az ügyészt, akinek lényegében úgy kell vádat emelnie, hogy a bűncselekmény büntethetősége hiányzik, hiszen az az igazolás benyújtásával a Btk. szabályai szerint megszűnik.

Komoly problémának találom az anyagi és az eljárási szabályok ütközését.

Az anyagi jogi szabályok szerint az igazolás birtokában büntethetőséget megszüntető ok áll fenn, tehát az eljárást meg kell szüntetni.

Az eljárási szabályok szerint, igazolás hiányában tovább kerül az újabb eljárási szakba az ügy (nyomozási-ügyészi-bírói) de az anyagi jog primátusa miatt – az igazolás benyújtásakor a megfelelő szakban - megszűnik az eljárás.

Vannak olyan vélemények ugyanakkor, hogy méltánytalan az elterelési jogosultság biztosítása olyan esetekben amikor a terhelt kezdetben egyáltalán nem foglalkozik az eltereléssel, majd később mégis végigcsinálja.

Ha az eljárási törvény határidőket állapít meg az elterelés elvégzésére, akkor komolyan kellene venni azt, és az előírt idő elteltét akár még jogvesztő erővel is fel kellene ruházni.

Más oldalról ugyanakkor ezt úgy is fel lehet fogni, hogy mindenképpen arra kell szorítani a kábítószer-fogyasztót, hogy járjon elterelésre. Ehhez pedig biztosítani kell, hogy minél szélesebb körben és lehetőségek között kerülhessen be a kábítószer-élvező az elterelésbe.

A jogalkotónak az eljárási lehetőségeket tágító elképzelése egyértelműen kiderül a 2006. évi módosításokból. Ilyen megoldás az elterelés nyomozati szakba történő bevitel.

Vádhalasztás - felfüggesztés relációja

A 2006. évi LI. törvény 2006. július 1-től lehetővé tette az elterelés biztosítását a nyomozati szakban is.

A miniszteri indokolás szerint: Ha a kábítószer-élvező gyanúsított önként alávetette magát az elterelésen való részvételnek, és az a büntethetőség megszűnését eredményezheti, nem célszerű, hogy a nyomozó hatóság vádemelési javaslattal küldje meg az iratokat az ügyésznek, és nem célszerű az sem, hogy az ügyész a vádemelés elhalasztásáról határozzon.

Bekerül tehát a nyomozati szakban való felfüggesztés lehetősége.

A szokásos eljárás ilyenkor, hogy amennyiben a kábítószer-élvező gyanúsított a nyomozás során önként aláveti magát az elterelés alapjául szolgáló kezelési fajták valamelyikének, és ez a nyomozás iratainak ismertetésekor még tart, a nyomozást fel kell függeszteni. A határozat meghozatalára a nyomozó hatóságnak is jogot biztosított a jogalkotó.

Azt gondolhatnánk, hogy ez a 2003. július 1. előtti szabályok vissza hozatala, de nem erről van szó.

Két alapvető különbséget kell megemlíteni:

- korábban elegendő volt, hogy a gyanúsított vállalja a kezelésen való részvételt, most szükséges, hogy önként alávesse magát, és igazolnia kell, hogy az elterelést megkezdte, nem elég egy pusztán „szándéknyilvánítás”,
- korábban egy évre történt a felfüggesztés, most a kezelés hátralevő idejéig.

Problémák e kérdéskörben

1.) A kezdeti időszakban *nem mindig tájékoztatták* a gyanúsítottat arról, hogy már a nyomozás során fennáll számára az elterelésnek a lehetősége. Csak az ügyészi szakbeli (vádhalasztással együtt történő) elterelésről tájékoztatták, így az érintettek nem kértek gyanúsítottai jegyzőkönyvet, mellyel elmehettek az elterelő intézményhez és megkezdhették a kezelést. Ennek eredményeként kiestek ebből a lehetőségből.

2.) Később a nyomozó hatóság tagjai megtanulták ezt a jogintézményt is, és elkezdték túlságosan is tág körben alkalmazni. A *felfüggesztés lehetőségét nem mindig állapították meg helyesen* a nyomozás során.

Sokszor fordult elő a kezdeti szakban, hogy olyanokkal szemben is engedélyeztek felfüggesztésre lehetőséget, akiknél pedig nem voltak meg a jogszabályi feltételek (pl.

nem volt terelhető a bűncselekmény). Ilyenkor a határozat ügyészi hatályon kívül helyezésére került sor.

Olyan is előfordult, hogy a nyomozó hatóság a kezelés igazolása nélkül, pusztán a gyanúsított azon nyilatkozatára, hogy vállalja az elterelést, felfüggesztette a nyomozást (a korábbi vádhalasztási analógiára alapítva). Ebben az esetben is az ügyésznek van korrigálási lehetősége.

Probléma oka lehet, hogy a Be. kicsit távolabbi – 6 szakasszal későbbi helyen – rögzíti, hogy ha a kábítószer-élvező gyanúsított önként alávetette magát a kezelésnek, és az még az iratismertetés időpontjában is tart, ezt aényt a jegyzőkönyvben rögzíteni kell, és az erről szóló okiratot csatolni kell az iratokhoz. A gyakorlat végül felismerte, hogy a felfüggesztésre csak ekkor kerülhet sor.

3.) A *felfüggesztés tartama* nem egy év, hanem elvileg a kezelés hátralévő idejéig terjed. Gyakorlatilag azonban a nyomozó hatóság nem szokott határidőt megállapítani, illetve azt egy évben állapítja meg.

A folyamatos instruálás során a nyomozó hatóságot arra szorítjuk, hogy valóban a kezelés hátralévő idejéig tartson a felfüggesztés.

4.) Problémát jelentett továbbá az elterelések megkezdése „papírok” hiányában. A *kezelő helyek* hozzá voltak szokva ahhoz, hogy (ügyészi vagy bírói) határozat birtokában kezdték csak meg az elterelést, tehát egy gyanúsított jegyzőkönyv nem volt elegendő.

Megoldást a 23/2003 ESZCSM-GYISM rendelet módosítása jelenthet. A rendelet még mindig bírósági felfüggesztést illetve az ügyészségi vádhalasztást rögzíti a kezelés megkezdésének feltételeként. A rendelet módosításával be kell hogy kerüljön a nyomozó hatósági felfüggesztés is.

Ezeket a kérdéseket már nagyjából megoldottuk, illetve megoldjuk.

5.) Óriási gond azonban a *felfüggesztés és a vádhalasztás viszonya*.

Az alábbi lehetőségek szerint képzhető el:

a.) Felfüggesztés tartama alatt elvégzi az elterelést a terhelt, és megszünteti az ügyész a nyomozást (optimális eset).

b.) Felfüggesztő határozatban megállapított határidőn túlnyúlik a kezelés (pl. mert újra kellett azt kezdeni, a törvény azonban folyamatos kezelést igényel). A nyomozást ilyenkor folytatni kell, a gyanúsítottat nyilatkoztatni kell a mulasztás okáról, és tájékoztatni a vádhalasztás lehetőségéről, melynek során (akár folyamatosan is) járhat elterelésre.

c.) Nem teljesíti határidőn belül az elterelést: az ügy vádemelési szakba kerül, de az előző pontban ismertetettek szerint a vádhalasztás lehetősége a gyanúsított részére fennáll.

Ezen esetekben szépen bemutatható az a jogalkotói szándék, hogy a kábítószer-élvező terheltnek az eljárás bármely szakában, akár folyamatosan is legyen lehetősége az elterelésre.

A gondot az jelenti, ha *újabb kábítószerrel visszaélés* bűncselekményt elkövet

A jelenleg hatályos szabályok szerint az ügyész vádat emel, ha a vádemelés elhalasztásának tartama alatt a gyanúsított ellen kábítószerrel visszaélés miatt újabb büntetőeljárás indult, és a nyomozás felfüggesztésének vagy megszüntetésének nincs helye.

Ebből az következik, hogy gyakorlatilag miután a vádhalasztás tartama alatt elkövetett bűncselekmény esetén, ha a terhelt megkezdte az elterelést a gyanúsítottí jegyzőkönyv alapján, és ezt benyújtja a hatóságnál, vele szemben nem kizárt a felfüggesztés.

Így praktikusán előfordulhat, hogy a vádhalasztás tartama alatt akár több kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményt elkövet valaki, és mégsem kerül sor vele szemben vádemelésre. Sőt, elvileg az sem kizárt, hogy valaki a vádhalasztás tartama alatt végzett elterelésről kiállított igazolás benyújtásával éri el az újabb felfüggesztő határozat meghozatalát.

Mindenképpen végig kellene gondolni azt a jogalkotói szándékot, hogy vajon az elterelés lehetőségének minél nagyobb kiszélesítése együtt járhat-e azzal, hogy adott esetben előfordulhat a jogszabályok kijátszása, illetve a joggal való visszaélés.

Visszautalnék az általános vádhalasztási szabályokhoz, amikor a halasztás ideje alatt elkövetett bűncselekmény esetén, ha az utóbbi ügyben vádemelésre kerül sor, akkor az alapügyben is folytatni kell a büntetőeljárást, és ott is vádat kell emelni.

Nyilván különbséget kell tenni a két szabályozás között, hiszen a kábítószerrel visszaélés miatti vádhalasztásnál más jogpolitikai célok is érvényesülnek, de azt gondolom, hogy a jelenlegi szabályozás sokszor igazságtalan.

A legigazságtalanabb rendelkezés ebben témában a *bűnügyi költséggel* kapcsolatos.

Rengeteg problémánk van vele, hiszen egy átlagos kábítószerrel visszazéleses ügy bűnügyi költségei tetemesek. Nem elsősorban a fiatalkorúaknál kötelező védői díjak és költségek, hanem a szakértői (toxikológus, illetve vegyészszakértői) költségek.

Átlagosan 60-70 ezer forint a bűnügyi költség, de előfordul nem kevés ügyben a 100 ezer forint fölötti költség is.

Ez sokszor a nálunk megforduló ügyek nem kis részében a család havi költségvetésének tetemes részét teszi ki.

Az új - 2006. július 1-jétől hatályos - szabályozás szerint, ha az ügyész a sikeresen teljesített elterelést követően megszünteti az eljárást, kötelezi a terheltet a bűnügyi költség megfizetésére.

Ennek oka a miniszteri indokolás szerint az, hogy a vádemelés elhalasztására csak akkor kerülhet sor, ha adottak a vádemelés - vagyis hiányoznak a nyomozás megszüntetés - feltételei. A Be. ezért nem a nyomozás, hanem az eljárás megszüntetéséről rendelkezik.

Ezekben az esetekben tehát minden feltétel adott a terhelt büntetőjogi felelőssége megállapításának indítványozásához, egyszóval: a vádemeléshez, csupán kriminálpolitikai érdekek indokolják az eljárás megszüntetését. Ez azonban nem járhat azzal a kedvezménnyel, hogy az eljárás során felmerült bűnügyi költséget is átvállalja az állam.

A bűnügyi költség viselésére kötelezés szabályozásában való módosítás azonban kevés akkor, ha kizárólag az ügyészi szakra vonatkozik, és ha nem vonatkozik pl. a már ismertetett nyomozati szakbeli illetve a bírói szakbeli megszüntetésre.

Nyomozati szakban ugyanis az eljárás megszüntetését követően Be. 190.§ /4/ bekezdése alapján a bűnügyi költséget az állam viseli.

Bírói szakban a 338.§ illetve 339.§ vonatkozik a költségviselésre. Itt is az állam viseli a költségeket a megszüntetéskor.

338. § (1) A bíróság a vádlottat a bűnügyi költség viselésre kötelezi, ha őt bűnösnek mondja ki, vagy szabálysértés elkövetéséért a felelősségét megállapítja. Ez a rendelkezés nem vonatkozik arra a bűnügyi költségre, amelynek viselésére a törvény alapján mást kell kötelezni.

(2) A vádlottat csak azzal a cselekménnyel, illetőleg a tényállással azzal a részével kapcsolatban felmerült bűnügyi költség viselésére lehet kötelezni, amelyre a bűnösségét vagy a felelősségét megállapították. Nem lehet kötelezni annak a bűnügyi költségnek a viselésére, amely - nem az ő mulasztása folytán - szükségtelenül merült fel.

(3) A bíróság a bűnösnek kimondott vádlottakat külön-külön kötelezi a bűnügyi költség viselésére. Ha a bűnügyi költség, illetőleg annak meghatározott része a bűnösnek kimondott vádlottak szerint nem különíthető el, a bíróság a vádlottakat egyetemlegesen kötelezi a bűnügyi költség viselésére.

(4) A bíróság a bűncselekmény súlyához képest aránytalanul nagy bűnügyi költség egy részének megfizetése alól a vádlottat mentesítheti.

339. § (1) Az állam viseli a 74. § (1) bekezdésének a) pontjában meghatározott bűnügyi költségből azt a költséget, amelynek viselésére a vádlott a 338. § alapján

nem kötelezhető, továbbá azt a költséget, amelyet a vádlottnak a 74. § (3) bekezdése alapján nem kell megtérítenie.

(2) Az állam viseli azt a költséget is, amely annak kapcsán merült fel, hogy a vádlott süket, néma, vak, illetőleg a magyar nyelvet nem ismeri, vagy az eljárás során regionális vagy kisebbségi nyelvét használta.

(3) Ha a vádat az ügyész képviselte, és a bíróság a vádlottat felmenti, vagy az eljárást az ügyész vádelejtése miatt megszünteti, az állam a határozat jogerőre emelkedésétől számított harminc napon belül - a külön jogszabályban meghatározott mértékben - megtéríti a vádlott költségét, továbbá védőjének az eljárás során nem előlegezett díját és költségét.

(4) A vádlott felmentése vagy az eljárás megszüntetése esetén is kötelezni kell a vádlottat annak a költségnek a viselésére, amely az ő mulasztása folytán merült fel.

Ez az anomália nagy igazságtalansághoz vezethet, és vezet is.

Ugyanis:

- Személyes költségmentesség csak a védő díja és kiadása állam általi viselésére vonatkozhat, kábítószeres ügyekben pedig elsősorban a szakértői költségek magasak
- Ügyészi szakban egyszerűen nincs lehetőség „kibúvóra” Pl.: az ügyész részletfizetést, halasztást nem engedélyezhet

Rengetegen fordulnak hozzánk, akik a megszüntető határozatot azért panaszozzák meg, mert nem tudják egy összegben befizetni a költséget.

Ebben az esetben felhívjuk a terhelteket, hogy forduljanak az igazságügyekért felelős miniszterhez és a Be. 599. § alapján kérjék különös méltánylást érdemlő okból a bűnügyi költség elengedését.

Remélem, hogy az igazságos eljárásra való törekvés, és a terhelt büntetőeljárásbeli szerepének logikus szabályozása, és nem a kérelmek nagy száma fogja a jogalkotót arra indítani, hogy e tárgykörben jogszabály-módosítással éljen.

Mint az elején említettem, nagyon izgalmas feladat egy folyton alakuló szabályozás gyakorlati alkalmazása. Az, hogy ez a jövőben is munkát fog adni nekünk, tény.

Sajnos a gyakorlat mindig nagyon lassan alkalmazkodik a jogszabályi változásokhoz, és ami még nagyobb probléma, hogy nem is egységes.

Én azonban örülök ezeknek a szabályváltozásoknak, kihívást jelentenek a gyakorlat számára. Remélem, hogy a jövőben meghozandó módosítások egy helyesen kialakult gyakorlattal együtt a továbbiakban is olyan irányban fognak haladni, hogy eredményesen kezeljenek egy olyan komoly és jelentős problémát, mint a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények.

A MEDIÁCIÓ BEVEZETÉSÉNEK EGYÉVES
TAPASZTALATAI: EREDMÉNYEK, KIHÍVÁSOK,
TOVÁBBLÉPÉSI LEHETŐSÉGEK